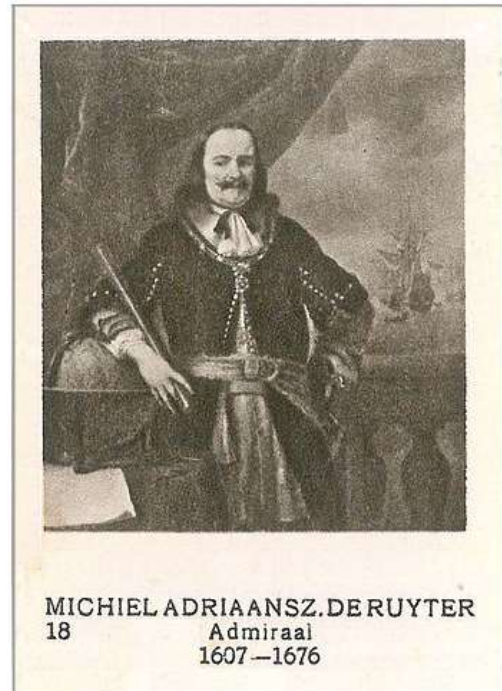

Bemanning

In de 17e eeuw had Nederland enkele tienduizenden zeelieden op 2 miljoen inwoners. De verliezen bij een zeeslag beliepen in de 17e eeuw meestal 5 tot 15% van de totale bemanning. Zo laag als de verliezen aan houten schepen door brand of zinken, zo hoog waren vaak de verliezen aan manschappen. Want het verliespercentage is weliswaar laag t.o.v. dat bij de handelsvaart, maar bij een slag waren wel heel veel manschappen betrokken. Zo waren tijdens de Vierdaagse Zeeslag in 1666 de verliezen aan manschappen aan beide zijden samen 5000 doden en 2000 gevangenen, bij een verlies van 14 schepen waarvan 6 veroverd (dat is ongeveer 10%, zowel aan schepen als aan gesneuvelden). De voornaamste doodsoorzaken bij de Britse Marine eind 18e eeuw waren oorlogshandelingen (8,3%), brand en schipbreuk (10,2%), ongevallen (31,5%) en ziekten (50%).

De twee grootste vlootvoogden die Nederland onder zijn vlag heeft gehad, de luitenant-admiraals Michiel Adriaansz de Ruyter en zijn voorganger Maarten Harpertsz Tromp, die beide onder de bemanningen het predicaat "Bestevaer" verdienden.

Autoriteiten en scheepsleiding bij de marine

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond uit de provinciën Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland en Groningen.

De hoogste macht over de marine lag tot 1593 bij de Raad van State, en later bij de Staten-Generaal en de admiraal-generaal (de Stadhouders van Holland).

De uitvoerende macht over de oorlogsvloot lag vanaf eind 16e eeuw in handen van de 5 Admiraliteiten:

- Amsterdam
- Maas of Maze (Rotterdam)
- Zeeland (Middelburg)
- Noorder Kwartier (beurtelings Hoorn en Enkhuizen)
- Friesland (tot 1645 Dokkum, daarna Harlingen)

Het bestuur van een admiraliteit werd gevormd door een aantal raden of raadsheren.

De admiraal-generaal (de Stadhouders van Holland) was de voorzitter van alle 5 colleges. Verder benoemde hij de luitenant-admiraal (Tromp, de Ruyter etc), het hoogste ambt op zee. Beide hadden

recht op een deel van het prijsgeld.

Ter ondersteuning van De Ruyters functie te midden van de vele luitenant-admiraals die de Republiek toen kende (elke admiraliteit had er wel een), werd hij in 1673 (tijdens de Derde Engelse Oorlog) bevorderd tot de speciaal voor hem gecreëerde functie van luitenant-admiraal-generaal. Dit was vooral bedoeld Cornelis Tromp op de hiërarchische verhoudingen te wijzen.

De Admiraliteiten wezen vonnis in zwaardere strafzaken voor vergrijpen die aan boord van de schepen hadden plaatsgevonden.

De meer eenduidig bestuurde Engelse marine kende maar één admiraliteit.

De moedige, maar lichtgeraakte, luitenant-admiraal Cornelis Tromp en de dito luitenant-admiraal Witte de With ("Dubbel Wit") die anders dan de drie voorgaanden op de vloot niet erg geliefd was.

De verdeling van de macht over de diverse admiraliteiten bemoeilijkte de politieke besluitvorming en de gezagsstructuur op de vloot aanzienlijk. De naijver tussen de admiraliteiten versnipperde de vloot door de noodzaak hen elk een gelijkwaardig aandeel in de bevelvoering te gunnen. Dat leidde tot een onduidelijke bevelvoering met eigenzinnige eskaderleiders die in strijd handelden met de voorgeschreven linie-tactiek, en uit waren op persoonlijke roem en het geldelijk gewin dat een genomen prijs hen bood. Maar ook onttrok menig bevelvoerder zich aan de strijd, of vertoonde hij nalatigheid en plichtsverzuim. Door genoemde versnippering en naijver werd er ook te weinig geoefend in tactische discipline en het handhaven van een strakke kiellinie. En tenslotte leidde de situatie tot chronisch geldgebrek, fraude, vertraging bij de bouw en het ontbreken van standaardisatie m.b.t. bouwwijze en uitrusting. De politiek, die meer oog had voor de economische belangen dan voor de marine die deze moest verzekeren, neigde bovendien sterk tot verwaarlozing van de vloot, zowel kwalitatief als kwantitatief. De herhaaldelijke schriftelijke smeebeden van de diverse luitenant-admiraals getuigen daarvan. Pas toen in 1653 Johan de Witt aantrad als raadspensionaris kreeg de marine een stevige financiële impuls. De verstandhouding tussen de Witt en de Ruyter was uitstekend.

Personeel op marineschepen t/m de 17e eeuw

Op de 17e eeuwse schepen bestond de scheepsraad uit officieren. De brede raad bestond uit officieren (kapitein en stuurlieden) en officianten (= onderofficieren, zoals konstabel, provoost etc.) Begin 17e eeuw hadden de Admiraliteiten ongeveer 60 kapiteins in vaste dienst. De overigen werden voor de duur van een opdracht gecontracteerd. Overigens was de wereld van kapiteins, commandeurs en vlootvoogden zo klein dat zij elkaar goed gekend moeten hebben.

In Nederland was de hoogste titel op zee die van luitenant-admiraal, en die titel viel toe aan de opperbevelhebber van een marinevloot en aan een bevelhebber van een eskader. Alleen de Ruyter was vanaf 1673 luitenant-admiraal-generaal ter versterking van zijn gezag over de andere luitenant-admiraals.

Verder had elk schip, ook een admiraalsschip, een kapitein die verantwoordelijk was voor navigatie, discipline en veiligheid (in het geval van een vlaggeschip was dat een vlaggekapitein).

De aanstelling van een luitenant-admiraal had in Holland een politiek karakter. De vijf Admiraliteiten moesten voldoende vertegenwoordigd zijn, maar vooral ook de spanning tussen de staat en de stadhouder bepaalden het beleid (de Ruyter en Witte de With waren staatsgezind; Maarten Harpertz Tromp en zijn zoon Cornelis Tromp waren Oranje-gezind; Jan Evertsen was bovenal Zeeuw).

De linie bestond uit drie eskaders van elk drie smaldelen:

De opperbevelhebber met de rang van de luitenant-admiraal voer op het middelste smaldeel van de middentogt (centrum, Eng: de rode vlag).

De andere twee luitenant-admiraals op de middelste smaldelen van de voortogt (Eng: de witte vlag) en de achtertogt (achterhoede, Eng: de blauwe vlag)

Drie vice-admiraals op het voorste smaldeel van hun eskader.

Drie schouten-bij-nacht op het achterste smaldeel van hun eskader.

Een rang kwam niet altijd overeen met de benoemde functie. Een vlagofficier in de rang van schout-bij-nacht had op een zelfstandig opererend eskader de bevoegdheden van een luitenant-admiraal.

Een vlagofficier kon ook commandeur zijn, wat inhield dat hij een tijdelijke functie als vlagofficier had,

zonder de overeenkomstige rang. Een commandeur genoot, ook met een hoge functie als schout-bij-nacht, minder aanzien onder de overige vlagofficieren.

Een luitenant-admiraal werd in de dagelijkse omgang vaak aangesproken met "admiraal". Op de oorlogsschepen dienden vaak 100 tot 150 zeelieden, 5 kanonnières per aanwezig stuk en een wisselend aantal soldaten (mariniers). Eventueel konden er voor de landmacht ook nog enige honderden infanteristen worden vervoerd.

De stahoogte op de overloop van een Nederlandse 2-dekker uit de tweede helft van de 17e eeuw bedroeg ca. 1,60 m bij een oppervlak van ca. 350 m² (90x40 voet), wat het logies per dek beperkte tot 300 man.

De zware bodems hadden een grotere bemanning:

Vasa' (Zweden, 64 stukken) - 450 koppen

Zeven Provinciën' (Nederland, 80 stukken) - 420

Victory' (Engeland, 104 stukken) - 850

La Belle Poule' (Frankrijk, 60 stukken) - 450

fregat Constitution' (V.S., 52 stukken) - 400

Nederlandse bemanning werd, anders dan in Engeland, niet gepressed en redelijk betaald, wat de kwaliteit van het personeel ten goede kwam. De gage bedroeg in 1629 per maand f10 (f15 in 1652) plus het logies met een waarde van f9 à f10 (toenmalige guldens). Toch werden de zaken ook bij de Hollanders wel geforceerd door het uitvaren van schepen voor de handel en de visserij te belemmeren tot de honger de mannen dwong dienst te nemen bij de marine.

De Nederlanders slaagden er volgens een lijst uit 1666 in voor de Vierdaagse Zeeslag' 94 zeilen van 30 to 82 stukken en bemand met ruim 20.000 koppen' in zee te brengen.

De Engelse schepen waren groter en hadden dan ook een grotere bemanning.

De standsverschillen op de Engelse vloot belemmerde, anders dan op de Nederlandse schepen, een bekwame leiding omdat bekwame mannen uit de lagere milieus niet hogerop konden komen. Daar staat weer tegen over dat er in Nederland tussen de 5 admiraliteiten altijd conflicten waren over de leiding.

